

Rus Tarihçilerin Eserlerinde Osmanlı Son Dönemi Siyasi Antlaşmalar (1878- 1914)

 AHMET EDİ^a ZARİFA NEZİRLİ^b

Geliş Tarihi: 10.10.2018 | Kabul Tarihi: 03.04.2019

Öz: XIX. yy'ın ikinci yarısında, özellikle 1878'den itibaren dünya yeni bir emperyalizm çağına girmiştir. XX. yy başlarında ise, paylaşım konusunda sona gelinmiş, yeni sömürge bulma imkânı kalmamıştır. Buna karşılık Osmanlı İmparatorluğu, yüzyıl başlarında bile çok geniş bir alanda egemenliğini sürdürmektedir. Avrupa'ya yakınlığı ve dünya ticaret yolları üzerindeki stratejik konumu nedeniyle Büyük Güçlerin çekim alanı içerisindeydi. Osmanlı savunma hatlarını kıran Rus ordularının önü açılmış, dirençle karşılaşmadan İstanbul'un eşğine "Yeşil Köye" kadar ilerleyerek Osmanlı Devleti'nin varlığını tehdit etmiş ve bunun sonucunda Osmanlı Devleti, Ayastefanos (San-Stefano) antlaşmasını imzalamak zorunda kalmıştır. Bu tarihi olayların daha geniş Rus kaynaklarında bazen çelişkili, bazen yanlış bilgilere dayalı, bazen de tarafsız verilmiştir. Bu kaynaklardaki bilgiler onların incelenmesine özen gösterilmiştir. En çok araştırılan konu da Rus tarihçilerinin yazılarında Osmanlı'dır ve o dönem bir de başka bakış açısından görmeye çalışılmıştır. Çalışma nitel bir çerçevede doküman analizi yöntemi kullanılarak; coğrafyadaki farklı ülkelerin tarihçilerinin gözünden Osmanlı son dönemi siyasi antlaşmalar incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tarih, Rus tarihçiler, siyasi antlaşmalar, Osmanlı, Rusya.

^a Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğrt. Böl.
ahmetedi@gmail.com

^b Sakarya Üniversitesi, SBE, Tarih Programı

Political Treaties of the Ottoman Final Stage in the Works of Russian Historians (1878-1914)

Abstract: In the second half of the 19th century, especially from 1878, the world entered a new era of imperialism. At the beginning of the 20th century, the issue of sharing came to an end, there was no possibility of finding a new colony. On the other hand, the Ottoman Empire dominated a very wide area even at the beginning of the century, and due to its proximity to Europe and its strategic position on world trade routes, it was withdrawn by the Great Powers. The path of the Russian armies that broke the Ottoman defense lines was opened, without any resistance, they marched to "Yeşil Köy", the brink of Istanbul, and threatened the existence of the Ottoman Empire, as a result, the Ottoman Empire had to sign the treaty of Ayastefanos (Saint-Stefano). These historical events are sometimes contradictory, sometimes based on false information, and sometimes neutral in Russian sources. The information in these sources has made them to be carefully studied. The source that we study the most is the writings of the Russian historians related to the Ottomans and therefore, the period of the Ottoman Empire will be examined from another point of view. In this study, it is tried to examine the political treaties in the last period of Ottoman by means of the document analysis method in a qualitative framework.

Keywords: History, Russian historians, political treaties, Ottoman, Russia.

© Edi, Ahmet & Nezirli, Zarifa. "Rus Tarihçilerin Eserlerinde Osmanlı Son Dönemi Siyasi Antlaşmalar (1878- 1914)." *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 18 (2019), 211-235.

Giriş

Rusların, Türkler ve Türkiye'ye ilgisi çok eski tarihlere dayanmaktadır. Bu gerek iki ulusun tarihi temaslarından gerekse büyük devlet olma gereğinden kaynaklanmaktadır. Ruslar, bilhassa Çarlık döneminde kendileri gibi büyük bir imparatorluk olan Osmanlı Devleti ile hayli ilgilenmiş, onunla ilgili bizleri gıpta ettirecek çok sayıda araştırma yapmışlardır. İngiltere'nin sömürgelerine giden yol üzerindeki topraklara Osmanlı Devleti'nin egemen olması, bu toprakları Osmanlı Devleti bir bakıma Rusya'ya karşı İngiltere ile beraber koruması sonucunu ortaya çıkarmıştır ki bu birçok antlaşmada da kendini göstermiştir. Fakat İmparatorluğun gücünü iyice kaybetmesinden dolayı İngiltere, Osmanlı'nın bu toprakları kendi başına koruyamayacağını düşünmeye başlamış, özellikle Napolyon'un Mısır'ı işgalinden sonra Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü koruma politikası yürütmeye başlamıştır. İşte bu devre, 1878'e kadar sürecek olan Osmanlı Devleti'nin "*denge politikası*" içinde İngiltere'ye dayandığı dönemdir. Mısır sorunu çözüme kavuştuktan sonra İngiltere, Boğazların kapalılık ilkesini de sağlamak için harekete geçmiş ve bunu da uluslararası bir güvenceye bağlamak istemiştir. Bu konuyla ilgili Rusya'nın önemli tarihçilerinden olan ve Avrupa tarihi araştırmacısı Protopopov: "*Lonrda dikkatini her zaman bu tarafa yönlendiriyordu ki, Rusya, Mısır ve Osmanlıyı etkileyemesin. Ancak İngiltere başkentinde en çok korkulan Rusların Konstantiopola ilerlemesi ve orada kalması idi*"¹ diyerek Rusların bu olaya bakışını dile getirmiştir. Osmanlı Devleti'nin son yarım yüzyılına gelindiğinde ise bu dönem bir bakıma, Doğu Sorununun son aşaması olarak kabul edilebilir. Bu dönemde, Osmanlı'nın iç meselesi olarak ortaya çıkan her sorun kısa bir süre içerisinde uluslararası bir problem haline dönüşmüştür. Dolayısıyla bu dönemde Osmanlı diplomatları yoğun dış müdahaleleri mümkün olduğunca engelleme uğra-

¹ A.S.Protopopov, V.M. Kozmenko, N.S. Yelmanova. "Внешние отношения и внешняя политика России. (Vneşniye otnoşeniye i vneşnaya politika Rosii) (1648-2005)" Moskova. 2006.s. 156.

şı içerisinde olmuşlardır. Osmanlı Devleti, özellikle son yarım asrında, gerek iç politikasını gerekse de dış politikasını kendi inisiyatifi dışında meydana gelen olaylar doğrultusunda yönlendirmek zorunda kalmıştır. Nitekim bu dönemde, Avrupa Devletlerinin artan emperyalist faaliyetleri sonucu, her bir devlet daha fazla sömürgeye sahip olmak arzusuyla hareket etmişlerdir. Bu durum, özellikle Osmanlı topraklarını tehdit eder duruma getirilmiştir. Zira Osmanlı hem geniş coğrafyaya hükmediyordu hem yeraltı kaynakları bakımından zengin alanlara hâkim hem de güçsüz bir devlettir. Örneğin, İngiltere ve Fransa aralarındaki bu türden rekabette, Osmanlı Devleti'nin elindeki bazı topraklarını paylaşarak, uzlaşmaya varmışlardı. Yine İngiltere, Osmanlı Devleti'nin Rusya sınırındaki topraklarının bütünlüğünü koruyarak Rusya'nın, İngiliz sömürgelerine ulaşmasını da engelleyip bölgedeki gücünü muhafaza edebilmiş ve böylece dünya dengesini, kendi lehinde elinde tutabilmiştir. Osmanlı Devleti ise tüm bu gelişmelere rağmen İngiltere gibi güçlü bir devletin sayesinde yok olmaktan kurtulabileceğine inanmıştır.

1871 yılında Almanya Milli Birliği'nin kurulması ve Almanya'nın Avrupa siyasetinde ve emperyalizm eylemlerinde etkin rol oynaması Avrupa diplomasisinde de önemli değişikliklere yol açmıştır. Bununla beraberde Avrupa'nın büyük bir savaşa doğru sürüklenmesine sebep olmuştur. Berlin Antlaşmasından sonra Osmanlı diplomasisinde önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Bu antlaşmada, savaşan taraflar adeta seyirci konumuna gelmiş ve büyük devletler ve özellikle de İngiltere, büyük kazançlar elde etmiştir². Bu dönemde, Osmanlı Devleti'nin yıllardır sürdürdüğü denge politikası da değişmeye başlamıştır. Çünkü İngiltere, Berlin Kongresinden sonra Rusya'ya karşı koruduğu Osmanlı toprak bütünlüğü politikasından vazgeçmiştir³. Bu durum Osmanlı'nın o dönemde uyguladığı

² Nikolay T. Русское Турецкая война (Турецкая война) 1877-1878 гг. Moskova-2010.s.75

³ A.S.Protoropov, V.M. Kozmenko, N.S. Yelmanova. "Внешние отношения и внешняя политика России (Vneşniye otnoşeniye i vneşnaya politika Rosii)

dış politikasında önemli değişimler meydana getirmiştir. II. Abdülhamit İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ni, kendi çıkarları doğrultusunda Rusya'ya karşı işbirliği için kullandığını düşünmekteydi. Bu nedenle o, Osmanlı'dan hiçbir beklentisi olmadığını düşündüğü ve hiçbir Müslüman sömürgesi olmayan Almanya ile yakınlaşma yoluna gitmiştir⁴. II. Abdülhamit'in iktidarının sonlanması sonucu yönetimi devralan İttihat-Terakki Partisi ise, önceleri II. Abdülhamit'in bu politikasını şiddetle eleştirmiş ve kurtuluşun Meşrutiyet yönetimi ile İngiltere'yle yakınlaşmada olduğunu düşünmüştür. Ancak bir süre sonra, büyük devletlerin özellikle, İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ni yok etmek amacıyla olduğunu anlamışlar ve onlar da Abdülhamit gibi Almanya işbirliğine gitmişlerdir. Almanya'nın müttefiki olarak Osmanlı'yı kurtarmak, eski gücüne kavuşturmak amacıyla I. Dünya Savaşına girmişlerdir. Fakat bu amaçlarını gerçekleştiremedikleri gibi politikaları da Osmanlı Devleti açısından bir son olmuştur. Kısaca bu tarihi olaylar Rusya'nın hem o döneme ait kitap ve bilimsel eserlerde hem de sonraki dönemlere ait kitaplarında kendi politik bakışları ve diplomatik açıları ile eleştirilerek taraflı, bazen de sadece kendi çıkarlarına uygun olarak yazılmıştır. Olayları kendi taraflarından yorumlayan bu yazarlar; Rusya'yı, İngiltere ve diğer "Düvel-i Muazama" devletlerinin bir kurbanı halinde görmeye başlamışlardır. Bu arada Osmanlı Devletini de Büyük Devletler tarafından bazen korunan, bazen onların püskürtmesi ile saldırgan bazen de Rus topraklarına merak salan yabancı taraf olarak göstermeye çalışmışlardır. Bahsedilen durum Rus yazarların genel politikası olsa da hatta bazen de herkes böyle yazdığı için Rus tarihçilerinin arasında öyle bakış açısında olan yazarlarda bulunmaktadır. Ama çok nadiren doğru algı uyandırmaya çalışan bilim adamları da bulunmuştur. Bu tarihçilerin azınlık olmasına rağmen bilimsel eserleri Rusya'nın egemen olduğu alanlarda özellikle de Ruslar arasında büyük merak uyandırmaya

(1648-2005)"Moskova. 2006.s. 157

⁴ Военная Литература (Voenneya Literatura.) Moskova-2000.s.340

başlamıştır. Genelde bu dönemde olan savaşlara “iki devleti bir birine karşı koyarak aslında bu devletlerden hiç biri değil sadece Avrupa kazanıyordu”⁵, şeklinde yaklaşımlarda vardı. Rus tarihçilerinin eserleri incelendiğinde karşımıza sanki savaştan hiçbir çıkarı olmayan sadece iyi niyeti ile bu çatışmaya giren bir Çar ve Çarlık Rusya çıkmaktadır. Bu mücadelenin Balkan devletlerinin hürriyeti için olduğu iddiası açıkça görülmektedir. Yazılar birçok Balkan devletlerinin bu savaşların ardından da antlaşmalardan sonra özeklik ya da hürriyet kazandığı abartılarak gösterilmiştir. İlginç olan bunların hepsinin sadece Rusya’nın yardımı olmadan imkânsız olduğu ve bundan hiç bir çıkar alınmadığı inatla iddia edilmesidir.

1. Ayastefanos Antlaşması

Osmanlı Devletine karşı Balkan Devletlerinin hemen hiçbiri tek başına savaşa girememektedir. Bu gerçek karşısında Balkan Devletlerinin ya birleşip Osmanlı’ya saldıracaklar ya da büyük devletlerden birinin veya bir kaçının desteği ile hareket edeceklerdi. Bu su götürmez bir şarttır⁶. “3 Mart 1878’de imzalanan Ayastefanos Barış Antlaşması, Osmanlı’daki büyük yıkımın belgesi niteliğindedir”⁷. “Antlaşmaya göre, Romanya, Sırbistan ve Karadağ tam bağımsız olurken; Karadeniz’den Ege Denizi’ne kadar inen büyük bir Bulgaristan kurulmuştur⁸. Osmanlılara Bosna-Hersek ve Arnavutluk bırakılmış ancak, bu devletlerle Osmanlı’nın bir kara bağlantısı bırakılmamıştır”⁹. Yazara göre “Osmanlı’nın Avrupa’daki toprakları ikiye bölünmüş, Bulgaristan’ın Ege’ye inmesiyle tuhaf bir coğrafi durum ortaya çıkmıştır. Batıda kalan toprakların, kısa bir zamanda elden çıkması kaçınılmaz iken; Osmanlılar, Balkanlardan

⁵ Nikolay T. Русское Турецкая война (Tureçkaya voyna) 1877-1878 гг. Moskova-2010,s.102

⁶ Военная Литература (Voenneya Literatura.) Moskova-2000.s.345

⁷ Евгора М. “Новая и Новейшая история международных отношений. (Novaya i Noveyşaya istoriya mejdunarodnyie otnoşeniyyi)”, Moskova 2005,s.115

⁸ Евгора М. “Новая и Новейшая история международных отношений. (Novaya i Noveyşaya istoriya mejdunarodnyie otnoşeniyyi)”, Moskova 2005,s.320

⁹ Nadir Devlet. “Çarlık Rusya’sı Ve Sovyetler Birliğinin Türk Tarihine Bakışı”. İstanbul, Eylül 1994,s.220

atılıyordu. Ayrıca Rusya, bir kısım savaş tazminatına karşılık Kars, Batum, Ardahan'ı da almıştır"¹⁰. Bu yazarlardan farklı olarak; Osmanlının Avrupa'daki toprakları bölünmemiş sadece Osmanlı bazı topraklarından mahrum bırakılmıştı. 1669 Karlofça Antlaşmasından sonra git gide büyüyen kayıplarla toprak bütünlüğünü korumaya çalışan Osmanlı, Ayastefanos Antlaşması ile en büyük sarsıntısını yaşamıştır.

Rusya'nın tarih yazılımında genel bilgiler koleksiyonu olan, harp edebiyatında yer alan tarihin Osmanlı ile ilgili bölümünde: Rusya İmparatorluğunun Osmanlı toprakları üzerinde böylesine büyük bir yönetim kurma çabasına ve Akdeniz'e inmesine seyirci kalmak istemeyen Avrupa'nın diğer büyük devletlerini telaşlandırmıştır. Rusya'nın, Osmanlı'ya savaş açmasına tek bir şartla yani, Bosna-Hersek karşılığında sessiz kalan Avusturya, tüm Balkanların (Slavların) Rus kontrolüne girmesine başlarda karşı çıkmıştır. Üstelik son olarak isteğine ulaşamamış Planları gerçekleşmemiştir yani, Bosna-Hersek de kendisine bırakılmamıştır. Bu antlaşmanın diğer sorunu toprak bölünmesi meselesi idi. Bu iş de Rusya'ya verilmiştir. Toprakların balkan halkları arasında bölünmesi meselesine Rusya bakacaktı. Ama bu toprakların kesin çizgileri sorunlu idi. Böylelikle bazı halklara haksızlık edilmiş olacaktı. Balkan devletlerinden sınır konusunda en çok haksızlık edileni Arnavutluk'tur. Arnavutlar bunun kendilerinin Slav olmamasına bağlamaktadırlar¹¹. Bu bilgilerden de anlaşıldığı gibi, kendilerinin hiç bir çıkarı olmadığını yazan Rusların, kendisi bile toprak bölme işlevinin onlara verildiğini söylemektedirler. Ama inatla bu işte hiç bir çıkar almadıklarını da iddia etmektedirler. Bu antlaşmada Arnavutluk'un dışarda kalması onların Slavlara karşı durmasına neden oldu. Aslında Rusya bu girişimi ile kendisi için Akdeniz'e, Balkanlar vasıtası ile yol açmış oluyordu.¹² Bazı yazarla-

¹⁰ Nadir Devlet. "Çarlık Rusya'sı Ve Sovyetler Birliğinin Türk Tarihine Bakışı". İstanbul, Eylül 1994.s.221

¹¹ Военная Литература (Voenneya Literatura.) Moskova-2000.s.408

¹² Zahodan A.K., Nizovskiy A.Y. Пороговой погреб Европы (Prihovoy pogreb Evropy). Moskova-1998.260

rın iddiasına göre gizli belgelerde Balkan devletlerinin liderleri Rusya'yla gizli antlaşmalar imzalayarak onlara boğazların verilmesini ve İngiltere'nin Karadeniz'e girmesine izin vermeyeceklerini söz vermişlerdir¹³. Bu konunun bilgisini alan İngiltere ve Rusya arasında ilişkiler sekteye uğramaya başlamıştır. İngilizler Malta'daki ordularını tamamen hazır duruma getirmişlerdir. Böylelikle Ayastefanos (San-Stefano) Rusya için önemli çıkarımlar elde edecek bir ortam oluştursa da bunu kullanamamıştır¹⁴. Rus tarihçilerin de yazdığı gibi aslında, sadece kurtarıcı değil tamamen kendi çıkarları için Balkanlara giren Rusya, oradan istediğini alamamıştır. Bir diğer yazar, Nikolay T. Rusları Hristiyan dünyasının kahramanı gibi göstermek için önemle üzerinde durduğu sorun aslında, 1878'de Ayastefanos imzalananda, İğnatıyef antlaşma işlerini bitirdikten sonra Çar sarayına telgraf çekerek "*Hristiyanların hürriyete kavuştuğu tarihi günde biz de birçok Hristiyan'ı Müslüman zulmünden kurtardık*" diye yazarken; bu antlaşma Balkan haritasını Rusya'nın çıkarları doğrultusunda değiştirmiş, ancak Rusya bunu çok getirememiştir. Bu durumdan sonra; Rusya'da meşrutiyete götürecekt olan kesiminin itirazları netice bulamamış ve bu da devletin bir hayli düşüşe gitmesine neden olmuştur.¹⁵

Olayı derinlemesine fark eden büyük devletler, Rusya'nın Akdeniz'e inmesini engellemek üzere Osmanlı tarafına yer alıyormuşuz görüntüsü uyandırmıştır. Büyük egemen devletlerin baskısına çok fazla dayanamayan Rusya, sonunda Ayastefanos Antlaşmasının Berlin'de yeniden görüşülmesine razı olmuştur.

2. Berlin Antlaşması

Alman Başbakanı Bismark'ın yürüttüğü ve bir ay devam eden toplantılar ve konuşmalar sonunda, 13 Temmuz 1878'de imzalanan Berlin Antlaşması ile birlikte Ayastefanos Anlaşma-

¹³ Nikolay T. Русское Турецкая война (tureckaya voyna) 1877-1878 гг. Moskova-2010.s.120

¹⁴ Zahodan A.K., Nizovskiy A.Y. Пороговой погреб Европы (Prihovooy pogreb Evropı). Moskova-1998.260

¹⁵ Nikolay T. Русское Турецкая война (tureckaya voyna) 1877-1878 гг. Moskova-2010.s.123

sının pek çok hükmü, Osmanlıların lehine değişikliğe uğramıştır. Yeniliklere göre Romanya, Sırbistan, Karadağ bağımsızlıklarını koruma kararı alınırken, sınırları Ege'ye dayanan Bulgaristan küçük bir prensliğe dönüştürülmüştü. Bulgaristan hükümeti ile Osmanlı Devleti arasında "Doğu Rumeli" adı ile bağımsız bir yönetim kurulmuştur. *"Yapay olarak Osmanlı egemenliğinde görünmekle beraber, Bosna-Hersek de Avusturya'ya devredilmiştir. Ne savaşta, ne barış görüşmelerinde, ne de Ayastefanos Barış Antlaşmasında olmamasına rağmen, Yunanistan'a da yeni topraklar verildi. Girit adası Osmanlılara bırakılırken; reform yapmak zorunluluğu getirilmiştir. Bu reform, yalnız Giritlilerle ilgili değil, Balkanlar başta olmak üzere tüm Osmanlı ülkesinde, Ermenilerin de yararlanacakları bazı düzenlemeler söz konusuydu"*¹⁶.

Rusya ile alakalı araştırmaları ile ünlü Rus tarihçisi Aleksandr kitabında; *"Kafkaslarda Batum, Kars ve Ardahan yine Ruslara verilmiş, Osmanlı'nın Rusya'ya yüklü bir savaş tazminatı ödemesi karara bağlanmıştı. Antlaşmaya göre tazminatın miktarı 1410 milyon ruble idi ama sonra onun miktarı indirilerek 300 ya da 310 milyon ruble oldu, Rusya'nın kazancı sadece bu idi"*¹⁷. Kıbrıs, bazı koşullar sayılmazsa, İngiltere'ye bırakılıyordu. Görüldüğü üzere bu tarihçide Rusya'nın sadece para kazancının olduğunu yani mukaveledeki miktarın indirilmesi ile sadece cüzi maddi kazanç sağlayabildiğini iddia etmekten kendini alı koyamamaktadır. *"Ayastefanos Antlaşmasıyla ikiye bölünen Balkanlardaki Osmanlı toprakları, Berlin Antlaşmasıyla birleştirilmişti. Berlin Antlaşması'na göre Osmanlı İmparatorluğu, Balkanlardaki toprağının ve nüfusunun beşte ikisini kaybetmiştir"*¹⁸.

Fransızlar, Berlin Antlaşmasından çok geçmeden yani 3 yıl sonra 1881'de, bir Osmanlı eyaleti olan Tunus'u işgal etmişlerdir. Bundan 1 yıl sonra 1882'de İngilizler, Mısır'a çıkarma yapmışlardır. Afrika'daki Osmanlı egemenliği, fiili olarak tarihe

¹⁶ Aleksandr Ş. Русское Турецкие Войны. (Russko-Tureçkie voyny). Moskova-2003.s.76

¹⁷ Aleksandr Ş. Русское Турецкие Войны... s.76

¹⁸ Aleksandr Ş. Русское Турецкие Войны... s.77

karşıyordu. Sadece Libya Osmanlı toprakları içeriğine dâhildi. Girit'te de ayaklanma hazırlıkları yapılmaktadır. İngiltere Berlin kongresinden sonra artık Karadeniz'de idaresini sürmeye başlamıştır. Bundan sonra "İngiltere Osmanlı'yı sadece ekonomik değil, hatta siyasi idaresinde kendi yürütmeye başlamıştır"¹⁹. 1879 yılında Milyotin günlüğünde şu ifadeleri kullanmaktadır: "İngiltere çabası sayesinde İstanbul'da Sultanın değil İngiliz şahsının sözü geçiyordu. Bu arada ise Rusya hep diplomatik çember içinde kalıyordu. Türklere boğazları Rusya'ya karşı kapattırıyordu. Hatta İngiltere'nin isteği ile Türkiye 1885 yılında Odesa'ya da özel kuvvet çıkartmıştı ama bunu kullanmadı. Bu arada Rusya'da İngilizlerin Karadeniz'e girmesini engellemeye çalışıyordu"²⁰.

Berlin antlaşmasından sonra Rusya'nın çıkarları hakkında Zahodan şöyle yazmaktadır: "Berlin antlaşmasından sonra İngiltere Kıbrıs'ı, Avusturya- Macaristan Bosna-Hersek'i aldı. Rusya ise buradan hiç bir şey kazanamadı. Rusya'ya bundan sadece baş ağrısı kaldı. O artık kendi içinde olan yerel halklarla yüz yüze kaldı. Buda orada darbeyi hazırlamış oldu"²¹. Bu dönemde hemen politik tavrını almaya başlayan Rusya; "Bu dönemde Adrianopol uğruna mücadelede yalnız başına kaldığını anlayarak kendince işlemler yapmaya başlamıştı. Böylece dünya tarihinde Galiciya, Ermenistan, İstanbul ve Balkanlar uğruna mücadele yürüten devlet olarak kalmıştı. Aslında Rusya bu hedeflerinin hepsine sahip olmak için bir anda bir kaç cephede mücadele yürütme gereği hissediyordu. Bu dönemde Giers'a telgraf yazan Sazanov Rusya'nın Karadeniz filosunun gücünü ve bu filo ile Türkiye'ye indirilebilecek darbenin yeterliliğinin ne kadar olduğunu sormuştu. Telgrafa cevap yazan Giers: Biz Türkleri filomuzla mağlup edebiliriz ama hızlı ve net bir şekilde saldırmamız gerekiyor. Bununla birlikte mutlaktır ki, Türklerin hassas ve savunmasız noktalarını iyi bilelim. O zaman filomuzun kazanma ihtimali çok yüksektir. Balkan savaşlarında İngiltere ve Fransa katiyen Rus-

¹⁹ Aleksandr Ş. Русское Турецкие Войны... s.79

²⁰ Nikolay T. Внешняя политика. (Vneshnaya Politika) 1879-1894 гг. Moskova-2008.s.149

²¹ Zaxodan A.K., Nizovsskiy A.Y. Пороговой погреб Европы (Prihovooy pogreb Evropi).. Moskova -1998.s.348

ya'yı desteklemiyor hiç bir açıdan yardım etmiyordu. Bu dönemde İtalya'nın tavrını bilmek isteyen Sazanov hemen telgraf yollayarak Adrianopol konusunda onlara danıştı. Cevabının pozitif olacağını bekliyordu çünkü çok daha yeni; yani 1911`de Türkiye ile savaşan İtalya'nın kararı pozitif olmalı idi. Ama İtalya cevabında, Londra antlaşmasının kararlarının çiğnemeyeceğini ve bunun doğru olmaya- cağını bildirmişti. Bu konuyu antlaşmayı yapan tüm devletlerle ko- nuşması ve tartışması gerektiğini bildirdi. Ardından onların kararına göre plan yapması gerektiğinin doğru olduğunu bildirmişti. Eğer karar Rusya'yı memnun etmezse o zaman kendi başına bu mücadeleyi vermesi gerektiğini de bildirmişti. Böylece o ya, Konstantinopo'la denizden saldıracak, ya Varna'ya amfibi çıkaracak ya da Bulgaris- tan'la birlik olarak Türklere saldıracaktı.”²²

3. Londra Antlaşması

Denizlerde çatışmalar devam ederken, karada savaş hemen hemen sonlanacak hissi uyandırmaktadır. Çünkü Arnavutluk, Makedonya, Trakya, -bir başka deyişle Rumeli için çıkan savaş, buraların Balkanlılar tarafından hızla istila edilip ve paylaşıl- masından dolayı sona ermişti. Rus kaynaklarının en çok odak noktası olan mesele, Resmen savaş hali devam ediyor ama Bal- kanların dört devleti alacaklarını almış, yenik Osmanlıların da kaybettiklerini geri alacak takati kalmamıştı. II Nikola'nın “has- ta devlet” olarak nitelendirdiği yorgun Osmanlıyı hedef olarak görmesi gayet doğal bir durumdu. Makedonya taraflarında, bir birinin ardınca kaybettiği savaşlardan sonra Türk Batı Ordusu elde kalan kuvvetleriyle Güney Arnavutluk'a çekilmiş ve silah- lar susmuştu. “Arnavutluk, savaştan 1,5 ay sonra, 29 Kasım 1912'de bağımsızlığın ilan etmiş ve bunu büyük Avrupalı devletler de tanımışlardır. Her ne kadar bu durum, yazlı bir anlaşmaya dönüştü- rülmemiş ve Arnavutluk sınırları ayrıntılarıyla saptanmamışsa da, yine de Sırp, Yunanlılar ve Karadağlılar Arnavutluk'a girmekten çekinmektedirler. Bu yüzden Güney Arnavutluk'taki Türk Batı Or- dusu askerleri, yazılı anlaşmaya bağlanmayan bir güvenlik içindeydi-

²² Zaxodan A.K., Nizovsskiy A.Y. Пороговой погреб Европы... s.192

ler. Londra konferansının çağırılma nedeni aslında hakkına girilen Arnavutluk toprakları idi. Londra konferansı Arnavutluk, toprakları ile alakalı çağırılmışlardır”²³. “Bu olaylar aslında en fazla Almanya'nın işine yarıyordu. Çünkü artık, Türkiye Avrupa topraklarından neredeyse çıkmış ve Balkanlardaki güç Bulgaristan'ın eline geçmişti. Buda gelecekte Bulgaristan'ı Rusya'ya karşı koymak için en güzel fırsattı.”²⁴

“Londra Barış Antlaşmasına göre; Balkanlıların itirazlarına rağmen büyük devletler, Midye-Enez hattına kadar bir Avrupa toprağını Osmanlılara bağışlıyorlardı”²⁵. Girit Yunanistan'a verilecek, Ege Adaları'nın geleceğinin saptanması büyük devletlere bırakılacaktı. Arnavutluk bağımsız oluyordu. Sınırları, büyük devletler tarafından kararlaştırılacaktı. Kavala ile Dedeağaç arasındaki topraklar Bulgaristan'a, Orta ve Kuzey Makedonya Sırbistan'a verilecekti. Yukarıda isimleri yazılan devletlerin isteğine rağmen Osmanlı Devleti Balkanlılara bir savaş tazminatı vermeyecek, fakat Balkan devletleri Osmanlı Düyun-u Umumiye'sine (Genel Borçlar Örgütü) katılacaklardı. Bu durumla ilgili olarak Rus yazar Protopopov kitabında: “Aslında, Balkan Bloku'nun kurulması Sırbistan'a onun başbakanı Miloneviç'e verildi. O Makedonya'da yetkililerin bölünmesi konusunda anlaşma yapmayı teklif etti ve bununla da Osmanlıya karşı birlik olunmalıydı”²⁶.

18 Ekim 1912'de başlayan ve aradaki bir ateşkes anlaşmasıyla iki kısım halinde devam eden Balkan Savaşı, yedi buçuk ay sürmüştü. Savaşın bir buçuk aylık ilk bölümünde Avrupa'daki tüm topraklar kaybedilmiş, Osmanlı, 1354'lerde Süleyman Paşa'nın Avrupa'ya ayak basmasından önceki günlerine dönmüştü... Osmanlı, artık sadece Asyalıydı.

Balkan Devletlerinin 19 Haziran 1912 tarihinde ittifak oluş-

²³ Военная Литература (Voenneya Literatura.) Moskova-2000.s.409

²⁴ Adamov.E.A. “Константинополь и Пролиты по секретным документам. (Konstantinopol i Prolivi po sekretnum dokumentam). Moskova.1925.s.17.

²⁵ A.S.Protopopov, V.M. Kozmenko, N.S. Yelmanova. “Внешние отношения и внешняя политика России (Vneşniye otnoşeniye i vneşnaya politika Rosii)(1648-2005)”Moskova. 2006. s. 202

²⁶ A.S.Protopopov, V.M. Kozmenko, N.S. Yelmanova. “Внешние отношения и внешняя политика России... s. 204

turarak Türkiye'ye karşı çıkması aslında Türkiye'den çok Rusya'nın zararına idi. Bu ittifaka Rusya destek vermesine rağmen gelecek hedefin aslında kendisi olduğunu hükümet anlamıyordu. *"Balkan savaşları Kral Ferdinand'ın politik manevralarıyla yürütülen bir işlemdi ve asıl hedefi Rusya idi. Çünkü Rusya'nın açık yardım olmadan Türkiye'yi Avrupa'dan çıkarmak ve sonradan Konstantinopolis'e Rusya'nın katkısı olmadan sahip olmak, tam da Rus devletine indirilecek bir darbe demektir"*²⁷.

Rusya büyük bir hevesle Balkanlarda, Slav halkların koruyucusu gibi kendini gösteren ve Osmanlı Devleti'ni Avrupa'dan kovmak için ne gerekiyorsa yapmaya çalışan bir devlet idi. Az önce vurguladığımız kaynakların yazarları aslında Osmanlı Devleti'nin Avrupa topraklarından çıkmasının Rusya'ya zararı dokunacağını iddia etmektedirler. *"Büyük Balkan Slav ittifakının oluşumundan sonra Avrupa'dan Osmanlı Devleti'nin çıkarılması Balkanlarda yerleşen 19.5 milyon insan sayısının azalmasına ve sadece saf Türk olan 3 milyonun Asya Türkiye'sine göç etmesine neden olacak ardından da Türkiye Avrupa'yı kaybettiği için Asya'ya yüklenecek ve Kafkas sınırları büyük tehdit altında olacaktır. Bu tehlikeye karşılık Rusya bir kaç taburunu Kafkasya'nın özellikle batı sınırlarına yerleştirmişti. Aslında, Rusya'ya uygun olan versiyon Osmanlı Devleti'nin azda olsa Avrupa'da toprağının olması ve Türk ordusunun büyük kısmının Avrupa sınırlarında yerleştirilmesi idi. Ama bu Balkan halklarının işine yaramıyordu ki, sonradan yani 1912-1913'de Balkan savaşlarından sonra bir hayli ilerlediler ve bunu gören Rus politikacıları onların toprak isteklerini kısıtlamanın gerekli olduğunu söylemeye başladılar."*²⁸ Bunun ardından Rusya merkezi karargâhı verdiği emirde: *"Kafkas cephesi her zaman ikinci dereceli bir cephe olacaktır, bunun yerine en büyük düşmanlarımızın bulunduğu Batı Cephesine özel dikkat ayırmamız gerekmektedir."*²⁹ Bu belge hemen Kafkas cephesinin başında duran Vorontsov-

²⁷ Adamov.E.A. "Константинополь и Проливы по секретным документам. (Konstantinopol i Prolivi po sekretnym dokumentam). Moskova.1925.s.19.

²⁸ Arutunyan. Kafkaskiy front. M.1963.S.15.

²⁹ ЦГВИА. (Rusya Merkezi Devlet Savaşları Tarihi Arşivi) Ссср,ф 2000 оп.1,д.3845 л.50.

Daşkova gönderiliyor. Ama Ermeni asıllı tarihçi Arutunyan`a göre: “Vorontsov-Daşkov Merkezi Karargâh Komutanı`nın - kararına katılmıyor ve bu eyaletteki tabur sayısının daha da arttırılması gerektiğini ısrarla talep ediyordu. Bunu da söylemeliyiz ki, Osmanlı Avrupa’daki son topraklarını kaybetmese bile bu tarihe kadar kayıp ettiklerini bir daha geri alamayacağını bildiği için Anadolu’ya hayati önem vererek sıkıca sarılmıştı. Yani Avrupa’daki topraklarını elinde tutmasına rağmen Türkiye Anadolu arazilerine yeterince dikkat ayırıyordu. Çanakkale’deki çok zor operasyonlara rağmen Osmanlı Asya’daki ordularını hiç hafife almadan yönetiyordu”.³⁰

Yazar Osmanlıyı yeterince adil yargılamamasına rağmen çok dikkatli olduğunu ve tüm cephelerine yeri geldiğinde dikkat ayıra bildiğini göstermektedir. Aslında, böyle yazılarla Tarihçiler kendilerini ele veriyorlar. Bir yandan Osmanlının kaybettiği toprakları geri alamayacağından emin olduğunu, diğer yandan da tüm Cephelere büyük önem verdiğini yazarak tarihçi kendini ele vermiş ve taraflı yazdığını göstermiş olmaktadır. Bundan başka Avrupadan kovulmasını istedikleri Türklerin elinde şimdilik bir kısmını Avrupa toprağını kalmasını kendi yararlarına bulmaktalar. Bu da çok ilgi çeken konulardandır. Bu politikanın göstergesi olarak sarayda çok büyük ün kazanmış ve savaş yanlısı olarak bilinen İzvolskiy, Rus gemilerinin Boğazlardan serbest geçişine izin veren bir antlaşmaya destek sözüne karşılık Avusturya-Macaristan`ın Bosna-Hersek`i ilhakına göz yumdu. Ancak Rus savaş bakanı yeni antlaşma için Düvel-i Muazzama`nın onayını almadan ilhakı ilan eden Viyana hükümeti, Pyotr Stolipin`i eli boş ve zor bir durumda bırakarak dışişleri bakanlığından ayrılmasına neden oldu.”³¹ Rusya’nın Çarlık sarayında planlar yeniden sil baştan yazılmaya başlanmıştır. Mogleviç ve Ayrapetyan “Savaşa Doğru Yol” kitabında: “Savaşın başlarında daha planlar oluşmadan olaylar Rusya’nın isteği gibi olmuyordu. 1913’de Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan arasında çatışma çıktı. Rusya bu çatışmayı çözmek için ne kadar çaba sarf ettiyse de bir türlü halled-

³⁰ Arutunyan. Kafkaskiy front. M.1963.S.15.

³¹ Aynı yer, s.36

miyordu. Rusya tüm tarafları toplayıp sorunu çözmeye odaklansa da Bulgaristan hala direniyordu. Artık Balkan devletleri Rusya'yı büyük kurtarıcıları ve ataları olarak görmüyorlardı.”³² Bununla birlikte “Makedonya toprakları üzerine yapılan savaş nerdeyse çözülmeyen yarım kalıyordu. Ne Bulgaristan ne de Sırbistan isteğinden ve inandından vazgeçmiyordu. Durumun çözülmeyecek olduğunu gören II Nikola, 1913`ün 8 Haziran`ın da hem Bulgaristan hem de Sırp yöneticilerine mektup yolladı. Durumu acilen çözmeleri gerektiği yoksa daha büyük savaşların başlayacağı ve onların taraf seçemeyeceği ile alakalı bilgilendirmiştir. Bu dönemde Bulgaristan`ın isteklerinin yeteri kadar savunulmadığını anlayan Avusturya hemen temsilciler göndererek Bulgar hükümeti ile iletişime geçmeye çalıştı. Her iki tarafı memnun edecek sohbetler yapıldı, bazı kararlar verildi. Ardından, Avusturya ile Bulgaristan arasında yaklaşma gittikçe büyümeye başladı.”³³ Poletika`nın yazdıklarından anlıyoruz ki; “Avusturya-Macaristan İmparatorluğu`nun Balkanlarda kendi politikasını yürütmek makastı ile Sırbistan`a ultimatom göndermesinin ardından, İstanbul`daki Çar Büyükelçisi Girs Sazanov`a 27 Temmuzda bir yazı göndererek: “Avusturya –Macaristan Sırbistan`a ultimatom göndermekle çok ciddi bir adım atmış durumda ki, bu olaylar benim gözetimim altında olan topraklarda - Balkanlar`da ve Türkiye`de büyük sorunlar çıkaracağına benziyor”.³⁴ Diye sert vurguda bulunmuştur. Ardından kitapta yazılana göre; “1913`ün Şubatında Kral II Wilhelm Bulgaristan kralına bu olanlar karşısında Avusturya – Macaristan`ın yanında yer almayı teklif etti. Kendi askeri üstlerini Osmanlı`ya göndereceğini ve Osmanlı ile anlaşma yapacağını söyleyerek, Osmanlı`ya beş büyük ordu gönderilecek ve Türkiye`nin de Rusya`ya saldıracağını temin edeceğinin de sözünü vermiş oldu. Ordular, Alman komutan Limon Fon Sandersin komutası altında olacaktır. Bu anlaşmayla Avusturya-Macaristan İmparatorluğu büyük devletleri

³² A.A. Mogleviç., M.E. Ayrapetyan. *Ha Puti K Mirovoï Voïne*. (Na Puti k Mirovoy voyne.).M.1963.s.173

³³ A.A. Mogleviç., M.E. Ayrapetyan. *Ha Puti K Mirovoï Voïne*. (Na Puti k Mirovoy voyne.).M.1963.s.176.

³⁴ Полегика Н.П. Возникновение Первой Мировой Войны. Мысл. Москва. 1964, 605.

kendi tarafına çektiğini ispat etmeye çalışıyordu.”³⁵

Mogleviç Bulgarların Almanlara yaklaşmasını Rusya'ya büyük darbe olarak nitelendirmektedir: “Az sonra Bulgaristan'ın Almanya ile yakınlaşması sezilmeye başladı. 24 Mayıs'ta II Vilhelm Berlin'de Bulgar temsilci heyetini kabul etti. Bulgar temsilcilerin istekleri ve bazı Balkan topraklarına iddiaları II Vilhelm tarafından “Tamamen olası!” olarak nitelendirildi. Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan arasındaki çatışma gün geçtikçe büyüyordu. Büyük devletler bu soruna çare bulmak yerine olayı daha da abartarak sorunu kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmeye çalışıyorlardı.”³⁶ Ardından tarihte Slav birliği ideolojisinin zedelenmesi sezilmektedir: “Balkan devletleri arasında Rus etkisi altından çıkan ve sadece Avusturya'nın istekleri doğrultusunda hareket etme kararı alan Bulgaristan farklı yön çizdiğini açıkça belli etmiş durumdaydı. Artık Balkanlarda gerginlik her geçen gün artmakta idi. 18 Haziran 1913'te Fransa'nın “Temps” gazetesinde Sırbistan ve Bulgaristan arasında 1912'de yapılan gizli anlaşmadan bahsediliyordu. Bu olay Rusya hükümet dairelerinde patlamaya hazır bombanın ateşlendiği fikrini uyandırmıştı. Bulgar yönetimi ilk hedef olarak Sırpıları sonraki hedefin ise Rusların olması gerektiğini savunuyorlardı. Çünkü bu gizli antlaşmanı sağlayanın Ruslar olduğunu iddia ediyorlardı. Fransa'nın “Temps” gazetesi bu haberi yayınladıktan sonra Bulgaristan'la Sırbistan arasındaki olaylar daha da gerginleşmeye ve her an savaş çıkacakmış gibi görünmeye başladı. Özellikle sınır hatlarında gerginlik çok daha fazla hissedilmeye başlamıştı. Eskiden Türklere karşı savaşan Bulgar birlikleri şimdi Sırpıya karşı cephe almaya başladılar. Bulgarlar Sırpıya ve Yunanlara karşı koymak için hazır halde bekleyen 292 batarya toplamışlardı. Bu birlikleri en önemli noktalara yerleştirmiş ve tüm teçhizatlarını temin etmişlerdi.”³⁷ Savaşın patlak vereceğini; “25 Mayıs'ta Bulgaristan hükümet temsilcileri Rusya elçiliğine Bul-

³⁵ Полетика Н.П. Возникновение Первой Мировой Войны. Мысл. Москва. 1964, 605.

³⁶ A.A. Mogleviç., M.E. Ayrapetyan. *Ha Putı k Mirovoy voyne.* (Na Putı k Mirovoy voyne.).M.1963. s.177.

³⁷ A.A. Mogleviç., M.E. Ayrapetyan. *Ha Putı k Mirovoy Voyne.* (Na Putı k Mirovoy voyne.).M.1963.s.177.

garistan'ın artık daha fazla dayanamayacağı ve en kısa zamanda Sırbistan ve Rusya'yla birlikte yapılan antlaşmanı ihlal edileceğini bildirmişti. Bu duruma büyük şaşkınlıkla yanaşan Sazanov cevabında "bununla Slav birliğinin temelini kırılmış olacaktır" diye ifade söylemişti. Böylece "Kardeş kavgası çıkacağını bildirmişti. Ama Rusya ile konuşmalar ve savrulan tehditler Sırbistan'a etki etmiyordu. Onlar Bulgarlarla aynı fikirleri paylaşmamakta ısrar ediyorlardı. Durum böyle olunca, Bulgarlar Avusturya ile yakınlaşmaya başladılar çünkü sorunlarının başka büyük güce sığınmakla çözüleceğini zannettiler. Bu dönemde Sırbistan parlamentosunda konuşmalar ve tartışmalar devam ederken Bulgar ordusu Sırbistan'a saldırdı ve 1913'de Temmuz da İkinci Balkan savaşı başlamış oldu."³⁸ Rus yazarlar ve tarih kitapları bu savaşta Rusları masum olarak nitelendirmeye çalışmaktadır. Ruslara göre onlar sava çıkmasına kesinlikle karşılar ve bunu bir kardeş kavgası olarak değerlendirmektedirler. Mogleviç ve Ayrapetyanın yazılarından görüyoruz ki: "Bu dönemde Romanya da kendi hak ve isteklerini ileri sürmekte ısrarlı davranmaya başladı. Romanya Bulgaristan sınırları dâhilinde olan Turtukay-Baltık topraklarına iddia ileri sürerek Bulgarlara karşı tavır almaya başladı. Durumlar Sırların Avrupa'da güçlenmesine kadar gidiyordu. Az sonra Sırlar Avrupa'da egemen devletle dönüşeceği izlenimi uyandırmıştı. Kendi tarafına Doğu Avrupa devletlerinin birçoğunu alarak büyük güç oluşturan Sırbistan hem Almanya hem de Avusturya için büyük tehdit oluşturuyordu. Bunu anlayan Almanya kendi tarafını güçlendirmeye başladı. Almanya şimdi de İtalya ile yakınlaşmaya çalışıyordu. Çünkü Doğu Avrupa devletlerinin büyük bölümünde Rusya'nın etkisinin olduğunu çok iyi biliyordu. Berlin hükümeti çok iyi biliyordu ki, eğer Sırbistan'a daha fazla şans verilirse eskiden beri hayali olan "Büyük Sırbistan'ı" gerçekleştirecektir. Bununla birlikte Bulgaristan Sırlara karşı İtalya'nın yardımına çok büyük ihtiyaç duymaktadır. Ama başlarda İtalya Bulgaristan ve Avusturya tarafına geçmeyi kabul etmek istemiyordu. İtalya çok önceden Almanya ile müttefik olmayı kabul etse de Bulgaristan'la Avus-

³⁸ A.A. Mogleviç., M.E. Ayrapetyan. *Ha Пыму К Муробоу Боіне*. (Na Puti k Mirovoy voyne.).M.1963.s.178

turya'nın teklifini kabul etmek istemiyordu. Aslında Avusturya ve Almanya Balkan savaşlarına dâhil olmak istemiyordu. İtalya ise bu savaşa resmen karşı çıkıyordu. Aslında, İtalya Avusturya'ya karşı çıkmak istemiyordu sadece Balkan Savaşlarından da bir çıkar kazancağını zannetmiyordu.”³⁹ Bu dönemde Romanya'ya bakacak olursak eğer karşımıza; “Romanya'nın isteklerini yerine getirecek biri olmadığını ve Romanya'yı kendi tarafına çekeceğini düşünen Bulgaristan ona bir teklifte bulundu. Eğer savaşta Bulgaristan'ın tarafında olursa onun istediği Turtukay-Baltık topraklarını ona verecekti. Ama Sırbistan ve Yunanistan aleyhine antlaşmaya yapmayı kabul etmeyen Romanya bu isteği reddetmiştir.”⁴⁰

Çar döneminin gizli ve ya açık planlarını her zaman eleştiri altında tutan yazar bu konuyu böyle ele almaktadır: “Rusların ısrarı ile Balkan devletlerinin Adrianopolu hemen zapt etmeleri gerekiyordu. Ama Türkiye buna asla izin vermiyor tam tersine kendisi Enes-Midye hattına iddia ileri sürüyordu. Rusya çok iyi biliyordu ki, Adrianapolun alınması ile İstanbul ve Boğazların zaptı an meselesi olacaktır. O zaman Rusya, Türklere Enes-Midye hattını, Bulgarlara ise Adrianopolun verilmesini teklif etti. Böylece iki taraf da memnun kalacaktı. Rusya sonradan Avrupa güçlerini ve filolarını kullanarak böylece Osmanlı'ya istediği darbeyi indirme şansı elde edecekti. Ama bu dönemde Rusya yine kendileri için oldukça kötü bir haber aldılar. İngiltere ve Fransa, Karadeniz'e filosunu salmak için şart koşular. Eğer İtalya Avusturya ve Almanya ile müttefik olarsa o zaman İngiltere ve Fransa filosu Karadeniz'de askeri operasyonlar yapacağını kabul edecekti. Bu dönemde ise Üçlü İttifak üyeleri Türkiye'yi kendi tarafına çekmeye çalışıyorlardı. Osmanlı o dönemde yeteri kadar gücü olmadığı için filo savaşlarında İttifak devletlerine hiç bir yardım edemeyeceğini bildirilmişti. Almanya da hemen Osmanlıyı kendi tarafına çekmeye çalışarak hiç bir filo savaşına katılmayacağı sözünü verdi.”⁴¹

³⁹ A.A. Mogleviç., M.E. Ayrapetyan. *Ha Пыму К Мировой Воине.* (Na Puti k Mirovoy voyne.)M.1963.S.178

⁴⁰ A.A. Mogleviç., M.E. Ayrapetyan. *Ha Пыму К Мировой Воине.* (Na Puti k Mirovoy voyne.)M.1963. s.178

⁴¹ A.A. Mogleviç., M.E. Ayrapetyan. *Ha Пыму К Мировой Воине.* (Na Puti k Mirovoy voyne.)M.1963.s.192

Antlaşmanın sonucu olarak Balkan Savaşlarının ikincisinde beş devletle birlikte savaşmak zorunda kalan Bulgaristan, bütün cephelerde yenilerek antlaşma istemek zorunda kaldı. 10 Ağustos 1913 tarihinde Bulgaristan ile diğer Balkan devletleri arasında, yapılan görüşmeler sonucunda Bükreş Antlaşması imzalanmıştır. Hemen akabinde İstanbul Antlaşması imzalanmıştır.

4. İstanbul Antlaşması (29 Eylül 1913)

İkinci Balkan Savaşı Bulgarların yenilgisi ile sona erip sıradaki konuşmalar için 10 Ağustos Bükreş Barış Antlaşması yapıldıktan sonra, bu sefer Bulgarlarla Osmanlılar arasında ikili barış görüşmeleri başlamıştır. Kaynaklarda dikkat çeken diğer bir husus yeni bir savaş için gücü kalmayan tarafların, anlaşmaktan başka çareleri de yoktur. Bulgarlar, Edirne'yi geri alamayacaklarının bilincindedirler. Nihayet, *“Edirne'nin kurtarılışından bir ay kadar sonra 29 Eylül 1913'de, Osmanlı ve Bulgar Hükümetleri arasında "İstanbul Antlaşması" ile barış sağlanır. Bu antlaşmaya göre; Midye-Enez sınırı geçersiz sayılmakta, Edirne dâhil olmak üzere, aşağı yukarı bugünkü sınır hattı kabul edilmekteydi. Bu hattın, günümüzdeki sınırdan farkı, Meriç ötesindeki Karaağaç ve Dimetoka'yı da içine alan 25-30 kilometre genişliğindeki toprak parçasının Osmanlılara bırakılmış olmasıydı.”*⁴² Doğu Trakya'nın Edirne'yi de kapsayacak şekilde Osmanlılara bırakılmasına karşılık, Batı Trakya Bulgarlara geri verilmektedir. Fakat "Batı Trakya Geçici Türk Hükümeti", bu şarta karşı çıkarak, anlaşmayı tanımadığını bildirmiştir. Aradan geçen süre içinde *“Geçici Hükümet bütün bölgede örgütünü kurmuş, 30.000 kişilik savunma gücü oluşturmuştu. Ekim ayı başlarında Bulgarlar bölgeye asker yağmaya başlamış, durum gerginleşmişti. Bunun üzerine Sait Halim Paşa Hükümeti, Batı Trakya Geçici Türk Hükümeti'ne baskı yaparak bölgenin boşaltılmasını sağladı.”*⁴³ Böylece Ağustos 1913'ün ilk

⁴² Degoiev V.V. “Внешняя политика России и международной системы. (Vneşnaya politika Posii i mejdunarodnoy sistemı) (1700-1918)”. Moskova 2004, s.214

⁴³ Евгора М. “Новая и Новейшая история международные отношения. (Novaya i Noveysaya istoriya mejdunarrodniye otnoşeniıyi)”, Moskova

günlerinde, Batı Trakya'da büyük ümitlerle başlayan bir "kuruluş mücadelesi" üç ay sonra Ekim sonlarında acı bir hayal kırıklığı ile sona ermiştir. Bölgede büyük bir yoğunluk oluşturan Türkler ve yüzyıllardır Türk egemenliği altında bulunan topraklar, yeniden Osmanlı sınırları dışında kalmıştır.

Balkan Savaşları'nın akabinde, Yunanistan ile Osmanlı Devleti arasında, 14 Kasım 1913'de yapılan Atina Antlaşmasıyla, iki devlet arasındaki büyük problemlerden biri olan Ege Adalarının büyük bir bölümü Yunanistan'a bırakılmıştır. Girit adası ise kesin olarak Yunanistan'a bırakılmıştır. Yunanistan'da kalan Türk milletine has hakları da güvence altına alınmıştır. *Bu sırada Almanya ile Türkiye arasında müttefiklik antlaşması imzalanmıştı. Almanya, Sırbistan ve Türkiye'deki askeri Rus ajanların hazırladığı raporda Almanya ve müttefiklerinin askeri hazırlıklar yaptığı belirtilmektedir. Rapor Kiev askeri komutanlığına taktim edilmiştir*"⁴⁴.

5. İstanbul Antlaşması (13 Mart 1914)

*"Balkan Savaşları sonrası, 13 Mart 1914'te İstanbul'da, Sırbistan ile Osmanlı Devleti arasında yapılan antlaşma ile Sırbistan sınırları içerisinde kalan Türklerin ve Türklere ait taşınmaz mallarının durumu düzenlenmiştir"*⁴⁵. "8 Ekim 1912'de başlayan ve pek çok değişiklikler gösteren bir savaş, en sonunda Bulgarlarla 29 Eylül 1913'de imzalanan İstanbul Antlaşması ile bitmiştir. Yunanistan'la, 14 Kasım 1913'de Atina'da ayrı bir barış antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma ile Yunan bölgesinde kalan Türklerin hakları saptanmış, sonradan Adalar konusunda Londra'daki büyükelçilerin kararları da dikkate alınarak Gökçeada, Bozcaada dışındaki adaların Yunanistan'a, Meis dışındaki Onikiada'nın İtalya'ya bırakılması kabul edilmiştir"⁴⁶. Karadağ'la anlaşma, 14 Mart 1914'de gerçekleşti. Böylece, Bal-

2005,s.120

⁴⁴ Merkezi Devlet Askeri Tarih Arşivi.(ÇGVİA). F.2000. Merkezi komutanlık şubesi. s.89

⁴⁵ 100 Главных документов Российской истории. (100 glavnix dokumentov possiskoy istorii). Moskova-2014.s.218

⁴⁶ 100 Главных документов Российской истории. (100 glavnix dokumentov possiskoy istorii). Moskova-2014.s.219

kan Savaşı'nın hukuksal yanı tamamlandı.

Osmanlı Devleti'nin elinde artık ne bir Makedonya, ne bir Arnavutluk, ne de bir Üsküp veya Vardar Ovası vardı. Tuna'lar, Plevne'ler, Silistre'ler ise unutulalı büyük zaman dilimi geçmişti. Slav birliği ve Panslavizm akımı sonucu Balkanların değişik milletleri yavaş yavaş başlarını kaldırmış, uyanmışlardı. Rusların ve onların yaverleri olan Sırpların yardımıyla küçük devletçiklerini kurmuş, sonra da Balkanlardaki son Osmanlı topraklarını için kapışarak büyüyüp güçlendirmişlerdir. Bir zamanlar sadece Osmanlı bayrağının dalgalandığı yerlerde artık -Avusturya ve Macaristan'ı saymazsak- Romanya Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ, Arnavutluk, Yunanistan olmak üzere altı ülkenin bayrakları dalgalanmaktadır. Hatta zaman zaman birbirlerine karşı düşman tavır alıyorlardı. Balkan coğrafyası değişmiş, dünya siyasetinde yeni devletler ağırlıklarını hissettirir olmuşlardı. Rus tarihçi Arom Andonyan'ın: *Yunanistan, Sırbistan, Romanya, Bulgaristan, Karadağ birer milli devlet olarak kurulmuş, milli sınırları içinde ezici çoğunluk aynı unsura ait olmuştu. Türkiye de oralarda kök salmamış, hatta idari yönetimin bile adama-kıllı empoze edememişti ve nihayet sayı üstünlüğüne de sahip değildi. Osmanlı Devletinin bu ülkeler üzerinde ancak bir fetih hakkı vardı. Onları, hâkimiyet altında kılıçla tutuyordu. Ve işte kılıçla alınan kılıçla gitmişti...*⁴⁷

Arnavut topraklarının ve İşkodra'nın boşaltılması için Avusturya'nın, Karadağ ve Sırbistan'a yaptığı baskı, henüz tazeliğini korur nitelikteydi. Osmanlı topraklarından koştuktan sonra Bulgarlarla savaşı da bitiren Sırbistan, şimdi dikkatini başucundaki Avusturya'ya çevirmişti. Büyük koruyucusu Rusya'nın desteğini arkasında hisseden Sırp Başbakanı Nikola Paşiç "İlk raunt kazanılmıştır. Şimdi biz ikincisini Avusturya'ya karşı kazanmaya hazır olmalıyız" diyordu⁴⁸.

⁴⁷ Ayrapetov O.R. "Внешняя политика Российской Империи. (Vneşnaya Politika Rossiskoy İmperii) 1801-1914" Moskova 2008, s.250

⁴⁸ İvanov İ.S. "Внешняя Политика России и Мир (Venşnaya Politika Rosiis i mir)". Moskova 2000, s.526

Sonuç

Balkan Savaşları'nın ardından daha büyük fırtına daha büyük olaylar yaklaşılmaktadır. Osmanlı'nın daha çok paylaştırılacağı ve bölüneceği günler birkaç yıl daha ilerdeydi. Rusya'ya bu zaman zarfında bakarsak yazarlar onun bu olaylardan sonra hiç bir kazancının olmadığını ve sadece darbeyi çağırıştırdığını iddia ediyorlar. Tüm bu antlaşmaların Rus karşıtı olması onun sonda bu anlaşmalardan hiç bir şey kazanmayan diğer devletle yani Fransa ile yaklaşmasına neden oldu.⁴⁹ Rus yazarlar genellikle "Doğu sorununu" I Dünya savaşı ile sonuçlandığını iddia ediyorlar. Rusya aslında İstanbul ve Çanakkale boğazlarının onlara verilmesi şartıyla I Dünya savaşına katıldı, diye iddia etmektedirler. Savaşa girmelerinin sonuç olarak devrimi getirmesinde bu savaşların çok önemli tetikleyici olduğunu iddia etmektedirler.

Rus yazarların iddiasına ve bakışına göre, 1878 Ayastefanos Antlaşması Osmanlı'nın Avrupa'dan çekilmesi ve Rusya'ya bir kısım toprak verilmesi açısından memnunluk uyandıracak antlaşma idi. Ama aynı durumu Londra antlaşması için söyleyemeyiz. Çünkü Rus yazarlar Londra Antlaşmasının Osmanlıya karşı gereksiz iyilik olduğunu ve Avrupa'nın bunu yapmakta maksadının Rusya'yı kendi güç merkezlerinden uzak tutmak olduğunu yazmaktadırlar.

Rus yazarlar Türklerin tarihini kitaplarında ta eski Hunlardan başlatmış, Osmanlıya epey yer ayırmışlardır. Onların yazılarına göre Rusya ile savaş Osmanlı Devleti için kaçınılmazdı. Osmanlı Devleti Karadeniz'e çıkmak zorunda idi. Balkan ve Kafkas halkları Türk hâkimiyetinden kurtulmak için bekliyorlardı. Rus orduları zor durumlarda savaşmak zorunda kalıyorlardı. Balkanlarda Rusların desteği ile Sırp, Bulgarlar, Karadağlılar mücadelelerini sürdürdü diye ifadelere bol-bol yer vermişlerdir. Savaşın asıl nedenleri Balkanlar ve Yakındoğu'da Rusya, Türkiye, İngiltere, Fransa ve Avusturya-Macaristan

⁴⁹ 100 Главных документов Российской истории. (100 glavnykh dokumentov rossiskoy istorii). Moskova-2014.s.220

arasındaki çıkar çatışmaları idi. I. Nikola yanlılıkla Türkiye'nin 'hasta adam' olduğunu düşünüyor ve onun mirasının bölünmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Kırım Savaşı'nın en parlak sayfası Sivastopol savunmasıdır. Savunma 349 gün sürmüş ve Rus asker ve gemicilerinin kahramanlığını göstermiştir gibi ifadelerden de kaçınmamışlardır. Ardından Rusya Balkan devletleri üzerinde büyük etkiye sahipti ve Balkan Antlaşması ile onlar arasında bir bağ yaratarak bölgedeki etkisini güçlendirmeye çalıştı. Bu birleşme sonucunda Balkan devletleri Türkiye'ye karşı savaşa başlamışlar ve Türkiye neredeyse Avrupa'daki tüm topraklarını kaybetti gibi yazılara daha çok rastlanmaktadır. Sonraki dönem hakkında ise Türkiye Karadeniz'deki Rus limanlarını kapatarak Rusya'yı ekonomik kuşatma altına almayı hedefledi. Aralıkta Kafkas cephesinde Türk ordularına ezici darbe vuruldu. Osmanlı imparatorluğu Kafkasya'da savaş gücünü gösteremediği düşünülüyordu şeklinde ifadelere yer ektedirler.

Aslına Osmanlı Rusya ilişkilerinin bundan sonraki safhası, Büyük Kırılma yani I Dünya Savaşı, ardından da Sovyetlerin kurulması ve dünyada yalnız kalmasıyla, sadece Türkiye'ye umut etmesi ve 1925 yılında dostluk ve saldırmazlık paktı ile sonuçlanmıştır.

Kaynaklar

Merkezi Devlet Askeri Tarih Arşivi.(ÇGVİA). F.2000. Merkezi Komutanlık Şubesi.

Merkezi Devlet Askeri Tarih Arşivi. ÇGVİA. СССР, ф 2000 оп.1, д. 3845 л.50.

100 Главных документов Российской истории. (100 glavnix dokumentov possiskoy istorii), Moskova.,2014, s.252 .

A.A. Mogleviç., M.E. Ayrapetyan. *Ha Puti K Mirovoy Voïne.* (Na Puti k Mirovoy voyne.).M.1963.

Adamov.E.A., *Константинополь и Проливы по секретным документам. (Konstantinopol i Proliivi po sekretnim dokumentam., Moskova, 1925,s.760.*

- Akdes Nimet Kurat., *Türkiye ve Rusya*, Ankara, Kültür Yayınları, 1990,s.892.
- Aleksandr Ş. *Русское Турецкие Войны. (Russko-Tureçkie voyun)*. Moskova, 2003,s.210.
- Ayrapetov O.R., *Внешняя политика Российской Империи. (Vneşnaya Politika Rossiskoy İmperii) 1801–1914*. Moskova,2008,s.624.
- Degoev V.V. *Внешняя политика России и международной системы. (Vneşnaya politika Rosii i mejdunarodnoy sistemi) (1700-1918)*. Moskova,2004,s.936.
- Evropa M., *Новая и Новейшая история международные отношения. (Novaya i Noveyşaya istoriya mejdunarodniye otnoşeniıı)*. Moskova,2004,s.426.
- Fahri Maden., *Büyük Güçlerin Berlin Antlaşması'nın Uygulanmasına Yönelik Baskıları. History Studies ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print) Volume 5 Issue 1, 2013. s. 267-286*.
- Hakan Tan., *Bulgar Komite Faaliyetlerine Genel Bir Bakış*. SAÜ fen edebiyat dergisi. Sakarya,2013,s.523.
- Hayrettin Şahin. *93 Harbi Ve Ayastefanos Antlaşması'nın Ermeni Kilisesi İle İlişkisi.İstanbul,2013,s.512-545*.
- İvanov İ.S., *Внешняя Политика России и Мир (Vneşnaya Politika Rosiis i mir)*. Moskova, 2000,s.245
- Mahmut Bolat.,*1876-1914 Arası Osmanlı Devleti Dış Politikasının Genel Bir Değerlendirmesi. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, 2000,s.125-142*.
- Nadir Devlet. *Çarlık Rusya'sı Ve Sovyetler Birliğinin Türk Tarihine Bakışı. İstanbul, Eylül,1994,s.263*
- Nikolay T. ,*Русское Турецкая война (Russko Tureçkaya voyuna) 1877-1878*, Moskova, 2010,s.152
- Nikolay T., *Внешняя политика. (Vneşnaya Politika) 1879-1894*. Moskova,2008,s.526
- Nühket Eltut., *1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Ve İki Ülke Açısından Sonuçları. Türkiye/Tурция, 2008,s.426*
- Pokrovski M.N., *Внешняя политика (Vneşnaya*

politika). Moskova,1918,s.562

Protoporov A.S., Kozmenko V.M., Yelmanova N.S. *Внешние отношения и внешняя политика России (Vneşniye otnoşeniye i vneşnaya politika Rosii)(1648-2005)*. Moskova,2006,s.265

Ramazan Ata. *Düvel- İ Muazzama'nın Tanzimat'a Bakışı*. İlahiyat Fakültesi Dergisi 18:1 , 2013, S.37-55.

Serdar Sakin. *Minas Çeraz'ın (Minasse Tcheraz) Avrupa Temasları ve Berlin Kongresi İzlenimleri*. Akademik Bakış, Cilt 8, Sayı 16. ,2013,s.289-315

Zafer Çakmak., *Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna-Hersek'i İşgali Ve Sonrasında Osmanlı Devleti İle Yaptığı Antlaşma*. Doğu anadolu bölgesi araştırmaları 4: ,2003,s.625

Zahodan A.K., Nizovski A.Y. *Пороговой погреб Европы (Prihovoу pogreb Evropy)*. Moskova,1998,s.478

Военная Литература (Voenneya Literatura.), Moskova, 2000,s.316